

Бібліотечка
«Придніпровського
наукового вісника»

**ФОРМУВАННЯ
І ДІЯЛЬНІСТЬ
ТВОРЧОЇ
ОСОБИСТОСТІ**

Секція І. Філологія

ВІСНИК
ПРИДНІПРОВСЬКОГО
НАУКОВОГО
ВІСНИКА

сад українського народу.

4. Розбудова національного ідеалу; розробка національної ідеї у всіх сферах суспільного життя (економічній, соціальній, культурній, політичній).

5. Виховання національно свідомого покоління українців, яке осмислено сприяло б матеріальному та духовному розвитку держави.

Сучасний стан речей вимагає від національної інтелігенції активізації всіх духовних сил, активності, відповідальності, бо, як писав І. Франко, «сором українській інтелігенції, сором особливо молодому поколінню, коли воно не відчує тої великої потреби, не віднайде шляху до народа, не покладе основи до того, щоб Україну зробили політичною силою» (5, 107-108).

ЛІТЕРАТУРА

1. Забужко О. Дві культури // Літературна панорама. 1989: Збірник. - К.: Дніпро, 1989. - С. 208-227.
2. Донцов Д. Дух нашої давнини. - Дрогобич, 1991.
3. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. - К.: Основи, 1993.
4. Маланюк Є. Книга спостережень. - К.: Атіка, 1995.
5. Франко І. З кінцем року // Молода Україна. - Львів: Україно-руська вид. спілка, 1910.
6. Храчук Б. Слово і народ // Літературна панорама. 1989: Збірник. - К.: Дніпро, 1989. - С. 14-27.
7. Новиченко Л. Шевченкова вселюдськість // Літературна панорама. 1989: Збірник. - К.: Дніпро, 1989. - С. 156-190.
8. Коваль Р. Філософія українства. - К.: Незборима нація, 1995.

МАК Т. Ф.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ПОБУТОВОЇ ІСТОРИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Історична свідомість особи і суспільства - могутній чинник розвитку самого суспільства. На рівні звичайної побутової свідомості вона задовольняє повсякденні по-

треби людини в знаннях про минуле шляхом виявлення наочних зв'язків між подіями та явищами без проникнення у їхню сутність. При такому підході неможливе активне включення в осмислення фактів і подій сучасності. Цей процес є небезпечним в умовах становлення нової системи суспільних відносин.

Попередній період в історії українського народу призвів до гіпертрофії у звичайній історичній свідомості. Водночас остання була обмеженою. Шаблонізація історичного процесу, гіперболізація окремих історичних фактів і осіб залишили болісні сліди у щоденній історичній свідомості. У стані хвороби спостерігаємо тенденції або повернутись до звичного, або зовсім не торкатись наболілого. Громадянська байдужість - це і є процес зупинки поступу історичної свідомості.

Будь-які уявлення про перебіг історичних подій неможливі у відриві від емоційної реакції. Відсутність системно побудованих історичних уявлень, їх уривчастість і хаотичність ведуть до почуттів і настроїв в умовах розриву традицій не тільки негативних, а руйнівних.

Теорія доводить, що залежно від умов конкретного соціального середовища побутова історична свідомість має тенденцію еволюціонувати у напрямі до наукової історичної свідомості. Якщо побутову свідомість занедбано, немає попиту на історичні знання, то немає і зворотнього імпульсу - не розвивається чи знаходиться під такою загрозою історична наука. Подібних та протилежних прикладів в українській історії чимало.

На початку XIX ст. в Україні поступово розвивалася ідея національної самосвідомості, яка засновувалась на етнографічній спільності. В цей час відбувався процес створення нової соціальної групи - демократичної інтелігенції, яка мала своє коріння в таких прошарках населення, як городяни, дрібна шляхта, до цієї групи могли потрапити вихідці з селянства та козацтва. Можливість отримати вищу освіту об'єднала цих людей. І тому сприяло відкриття університетів у Харкові, Києві.

На відміну від дворянської інтелігенції, новонароджена мала більше стимулів замислюватись над питання-

ми долі народу, нації в плані розширення соціально-культурного обрію - причина в походженні нової інтелігенції. Висока освіта створювала умови для пошуків шляхів здійснення ідей. Накопичення національної сили відбувалось у контексті європейських подій, коли на початку XIX ст. викристалізувалися такі загальні цінності, як право народу на самосвідомість.

Перший крок був вражаючим. У 1846 р. створено організацію політичного спрямування - Кирило-Мефодіївське товариство. До нього увійшли яскраві представники української інтелігенції - М. Костомаров, В. Білозерський, М. Гулак. Тісні стосунки підтримували з товариством П. Куліш та Т. Шевченко.

Винайти нову політичну програму для суспільства - такою була мета товариства. Відомо, що програма була створена, і шляхи здійснення виникли в двох варіантах - еволюційному та революційному. Діяльність товариства була припинена владою через 14 місяців, але незаперечним фактом є те, що декілька десятків найкращих представників українства випередили свій час в осмисленні процесів розвитку української нації.

Загальним на початку XIX ст. був процес формування інтересу до українського історичного минулого, йшло становлення нової української літератури. І ті, що приймали участь у першій політичній організації, повернувшись із заслань, почали шукати більш широкі можливості вплинути на процес формування української самосвідомості. Виникає перший в Росії український журнал «Основа» (1861 р.). Нове покоління прихильників українства починає справу створення культурно-просвітницьких організацій. Так, в середині століття вихідці із народного середовища повертаються до нього. Але тепер це - високоосвічені, свідомі захисники українства, які і сформувавшись в атмосфері розвитку наукових історичних і філологічних досліджень. Приклад заснованої переважно студентами київської «Громади», яка зайнялась відкриттям недільних шкіл для молоді, друкуванням підручників, додав сили інтелігенції Полтави, Харкова, Одеси.

Активну діяльність свідомих українців царський уряд

намагався перервати такими заходами, як, зокрема, відомий валуєвський циркуляр, що унеможлививлював друкації з науковою, релігійною тематикою українською мовою. Але зупинити процес було неможливо - наприкінці XIX ст. вже є сформованою ідея української нації, створено цілісну наукову національну схему історії і головне - чітко вимальовується нова генерація вищого інтелектуального прошарку українського середовища, яка шукала шляхи подальшого розвитку українського народу вже не тільки в підвищенні його культурно-освітнього рівня, а сприяла становленню процесу свідомої політичної активності українства. Серед плеяди активних діячів - мислитель, вчений, історик, літературознавець М. Драгоманов. Він першим у XIX ст. виклав широку політичну програму, розробив план політичної перебудови в Росії з надійною гарантією свободи України.

XIX ст. - це не просто епоха національного відродження, це епоха будівництва нації, коли в процесі безперестанної праці українська інтелігенція шукала відгуку у народі і здіймалась на вищий щабель, підводячи за собою і все середовище. Все відбувалось в умовах опору антиукраїнській політиці царату.

Отже, українська інтелігенція XIX ст. виконувала свою роль провідної інтелектуальної сили, акумулюючи інформацію, аналізуючи процеси з виходом на програми здійснення ідей. Період сьогодення потребує збільшення відчуття обов'язку істориків, представників гуманітарних наук в цілому. Є необхідність підвищувати науковий рівень пізнання історії. Причому в цих умовах пріоритет повинен належати намаганням сприймати історичний процес як ціле. Але оскільки історичні знання несуть емоційне забарвлення, необхідно робити акценти на позитивних моментах, що допомагає збереженню емоційно-інтелектуальної рівноваги суб'єкта. Адже давно відомо, що історія - це наука про людей у часі в запропонованих обставинах.